

Milí čtenáři *Tvaru*,

titulní stránku tentokrát zdobí výhled z naší nové redakce. *Tvar* se totiž přestěhoval. Pravda, naše stěhování proběhlo pouze v budově Ústavu pro českou literaturu, kde jsme sídlili doposud, z prvního patra jsme však poskočili výš, do patra čtvrtého, do světle zalité redakce s úchvatným pohledem na Masarykovo nádraží. Více než symbolika vzestupu je pro mne v tomto ohledu zásadní ono otočení redakčních oken do světa, jelikož naše dosavadní místnost hleděla do dvora. Jestli něco *Tvar* vystihuje, tak je to jeho orientace k přesahu ve všech možných podobách. Jeho otevřenost.

Symbolický význam nese i samotné stěhování. Možná se mýlím, ale všímám si, kolik postojů a pozic je v našem světě diktováno strachem ze změn a touhou po statu quo. Leč změna je zřejmě jedinou konstantou našich životů. Ať chceme nebo ne, vše neustále prochází změnou. Tím není řečeno, že každá změna je automaticky dobrá. Snaha obrnit se proti času a jeho nárokům je lidsky pochopitelná, přesto vposledku neudržitelná. Chorvatský filosof Boris Buden (s jeho myšlenkami jsme čtenáře seznámili v čísle 13) si všímá, jak se tato hrůza z přítomného času projevuje v současné retro kultuře. Neustálé přezvykávání minulosti pak způsobuje zvláštní duchovní nemohoucnost. Současně minulost nikdy nelze zcela odmrstit. Nezbývá, nežli s ní vést tvůrčí dialog, aniž bychom se jí nechali bezvýhradně určovat. Svobodně ji milovat, řečeno s mystičkou Simone Weilovou. Jako žádné konstruktivní vidění, ani toto se neobejde bez námahy a zápasu.

V tomto čísle *Tvaru* též obcujeme s časem. Skrze rozhovor a ukázky z prózy i poezie se setkáváme s neúnávným překladatelem české poezie do němčiny Reinerem Kunzem, jenž na konci léta oslavil osmdesáté narozeniny. Druhý autor, kterému věnujeme výraznější prostor, je nedávno zesnulý velký polský spisovatel Sławomir Mrożek. Korpus materiálů věnovaný tomuto autorovi jsme připravili ve spolupráci s Polským institutem v Praze.

Z dalších textů bych vás rád upozornil na báseň *Lucidril* pozoruhodného a neprávem opomíjeného českého básníka Milana Koča, kterému by 3. října bylo šedesát pět let. Jeho literární pozůstalosti, z významné části pouze rukopisné, se věnuje básník Petr Motýl. Kochův „beatnický“ let je strhující.

Přeji vám minulost, přítomnost i budoucnost.

Adam Borzič

3. října 18.00 | Literární čtvrtky v Topičově klubu – Jakub Řehák

Sekvence denního světla a měsíčního svitu.

Básně a komentáře k vybraným ukázkám z filmů. Doprovázeno promítáním.

Topičův salon, Národní třída 9, Praha 1

8. října 17:00 | Petr Hruška: Obrys poezie v první dekádě nového tisíciletí

V jaké situaci se nachází současná česká literatura? Čím je specifická literární tvorba prvního desetiletí nového milénia? Jaké jsou její trendy, proudy, směry a tendence? Jaká nová jména se objevila na naší literární scéně? Na tyto a další otázky bude hledat odpovědi přednáškový a diskusní cyklus spjatý s publikací *Souřadnice mnohosti*, kterou v současné době dokončuje Ústav pro českou literaturu AV ČR.

Přednáškový sál ÚČL AV ČR, Na Florenci 3, Praha 1.

8. října 19.30 | Autoři z Jablonce nad Nisou o současné české literatuře

O současné české poezii a próze bude diskutovat literární teoretik a básník Jiří Koten a básník a prozaik Josef Straka. V průběhu večera zazní i jejich básnické texty.

Klub na Rampě, Jiráskova 9, Jablonec nad Nisou.

10.–17. října | Antropotyátr 2013

Letos slaví festival šest let od svého založení. Letošní ročník probíhá ve třech dnech. Festival začíná předvečerem dne 10. 10. v Café Max od 19.00. Následující dny 16. a 17. 10. se uskuteční v experimentálním prostoru Mumie. Antropotyátr je labsko-ústecký literárně hudební festival, který vznikl z popudu časopisu *H_aluze* v roce 2008.

Café Max, Experimentální prostor Mumie, Ústí nad Labem

11. října 19.00 | Uvedení nových titulů nakladatelství Petr Štengl a o. s. Literis

Číst budou Vlado Šimek, Daniela Olejníková, Miroslav Pech a Ondřej Buddeus.

Literární kavárna Řetězová, Řetězová 10, Praha 1

15.–16. října | Současnost literatury pro děti a mládež

Konference na téma Současná česká a světová literatura pro děti a mládež, trendy, srovnání a nová témata.

Krajská knihovna v Liberci, Rumjancevova 1, Liberec.

16. října 18.00 | Večer performativní poezie

Vystoupí básník a prozaik Tomáš Míka a básník Jan Kubíček se svými fyzickými básněmi. Závěrem se představí hudebnice, performerka a slam poetka Bio Masha.

Dům čtení, Ruská 192, Praha 10.

17. října 20.00 | Křest sbírky Jana Těsnohlídky ml. Ještě je co ztratit

Křest sbírky, autorské čtení, beseda a autogramiáda.

Krásný ztráty, Náprstkova 10, Praha 1.

„Román“ Aleny Mornštajnové rekapituluje osudy jedné rodiny od času před první světovou válkou až po devadesátá léta minulého století. Osu knihy o bezmála čtyřech stovkách stran utváří popis života tří žen, babičky Anny, matky Alžběty a dcery Anežky, ale také řady dalších příbuzných a bližních oběho pohlaví české i německé národnosti. S trochou nepřesnosti by tedy bylo možné tento text nazvat rodinnou ságou či kronikou. Jako přiléhavější se mi ale jeví žánrové označení „fiktivní memoáry“. Autorčina vyprávěcí technika totiž bezděčně simuluje výpověď někoho, kdo nemá velké umělecké ambice, ale docela dobře ovládá jazyk a techniku psaní, a hlavně má radost z toho, že může vyprávět o tom, co bývalo.

Autorčina a její vyprávěčka Anežka jsou posedlé příběhy: příležitostí pomoci slov a vět věcně evokovat a zpřítomňovat osudy rozmanitých figur a figurek. Základem jejich vyprávění není myšlenka či postoj, ba ani nálada či pocit, ale zábavná, byť i smutná či tragická historka. A to především taková, která vyrůstá z privátních mezilidských vztahů, postihuje „kdo, kdy, s kým, jak to mezi nimi začalo, co jim to zkomplikovalo a jak to nakonec dopadlo“. Takovýchto příběhů je v knize nahrnuto tolik, že by to spisovatelé jiného – analytického – typu vystačilo na desítky próz, zvláště když mnohé z nich mají značný epický, myšlenkový a literární potenciál. Znamenalo by to ovšem zpomalit a přerušit vyprávěčský kvapík: přestat život kolem nás evidovat a začít jej zkoumat. Mornštajnová ovšem není analytik, svět se jí nejeví jako problém a věc k rozebírání, nýbrž jako příležitost o něčem mluvit. Raději proto příběhy volně rozehrává, než domýšlí a dotváří.

Běh života tří generací, jež má autorčina fiktivní vzpomínání vyjádřit, pochopitelně nemůže existovat vně dějin, které osudy jednotlivců i rodin spoluutvářejí, limitují a často také velmi krutě ovlivňují. Přesto však autorka s historií pracuje jen jako s atraktivními kulisami, umožňujícími rozehrát jednotlivé příběhy v relativně realistickém časoprostoru. Proto ji také způsobuje víceméně očekávaným způsobem – odpovídajícím tomu, co si člověk po letech pamatuje ze školy, a také současným literárním konvencím.

Projevem tohoto postupu je užití tématu Sudet, tedy situování podstatné části děje do blíže neurčeného pohraničního města, jehož komplikovaná historie ve 20. století přirozeně otevírá příležitost pro dramaticky četné vyhrcované konflikty a zápletky. Je potěšující, že Mornštajnová (na rozdíl od početné současné české prozaické produkce) nepodléhá bludu, že se česko-německé dějiny započaly teprve poválečným vyhnáním, a ukazuje, že cosi velmi podobného se v Sudetech odehrálo již po Mnichovu. Nicméně ani ona se nevyhne mytologickému pojmání Sudet jako ztraceného ráje, ideální multikulturní společnosti, v níž bylo úplně jedno, k jaké národnosti se člověk hlásil – alespoň do chvíle, než prý do nich bylo zvenku vneseno zlo.

Stejně účelově jako s historií autorka pracuje s psychologii postav, i ta je tu přítomna jen v míře nezbytně nutné k tomu, aby se figurky na šachovnici příběhu daly do pohybu, aniž by vyprávění komplikovaly nějakými nečekanými psychickými pochody. Duševní život každé postavy, včetně tří klíčových, je tudíž omezen jen na základní schematickou charakteristiku,

navíc v pravidelných intervalech znovu a znovu připomínanou. Babička Anna je milá, hezká a upovídaná. Matka Alžběta je racionální, do sebe zahleděná bojovnice, která vzdorovitě překonává nástrahy světa. Vyprávěčka Anežka pak vyznává melancholii a negativismus.

Dokud vyprávěčka zpřítomňuje osudy předků, takováto psychologická redukce není na závadu. Žánr prvoplánových vzpomínek zachycujících cizí životy se totiž obejde bez psychologie dokonce i v případě postavy syna, jenž vědomě nechá umrznout svého nehodného a opilého otce. Problém ale nastává v druhé polovině románu, kdy se hlavní postavou vyprávění stává vyprávěčka Anežka a navíc se dopouští několika sociálně a mravně sporných činů, které si psychologickou reflexi přirozeně vynucují.

Prvním z nich je okamžik, kdy se za normalizace nastrojí do pěkných šatů a jde udat svého muže, neboť jej sice velmi miluje, ale nechce spolu s ním emigrovat. Manžel je pak při zatýkání zastřelen. Vyprávěčka nad jeho ztrátou chvíli smutní, i nějaké to vnější gesto žalu vykoná, ale že by to nějak silněji pracovalo s její psychikou a ovlivnilo způsob jejího myšlení a vyprávění, tak to zase ne. Jen ji trochu trápí, že by se to někdo mohl dozvědět. Proto také přistoupí na vydírání StB a začne pro ni špehovat. Jako zdravotní sestra je nasazena na politicky nespolehlivého lékaře. Leč když se z tohoto nepříjemného opilce po vzoru pohádky o krásce a zvířeti vyklube zajímavý a přitažlivý muž, bez rozpaků se za objekt svého sledování provdává. Na to, že něco je v jejich vztahu možná špatně, si bohužel vzpomene až poté, co její muž po pádu komunismu navštíví ar-

chiv StB a ona jen tak může chvíli koketovat se sebevraždou. Naštěstí ale vše skončí happy endem: manžel obávané doklady nenalezne.

Nic proti volbě tohoto tématu a nic proti snaze o podobném lidském jednání vypovídat v první osobě. Jen mám pocit, že to je námět a příležitost pro důkladnou psychologickou kresbu postavy, která se bezpochyby musí složitě vyrovnávat s vlastním svědomím. A pokud je tato postava současně i vyprávěčem, může její výpověď zůstat v rovině memoárových historek pouze za předpokladu, že autorka funkčně využije techniku vyprávěče nespolehlivého, tematizovaně prožívajícího rozpor mezi činy, slovy a potlačovanými myšlenkami. Součástí vyprávění by však musela nutně být i vyprávěčova vnitřní významová polarita, nadsázka a ironická nejednoznačnost. Naproti tomu vyprávěčka Mornštajnové nadále zůstává oním rutinně vzpomínajícím tlachalem, co vrší historku za historkou – jako by si ani nevšimla, že tentokrát vypráví sama o sobě a o něčem, co nelze jen tak přeskočit.

Důsledkem je nahlouple optimistický závěr románu. Vděčná Anežka rozvíjí myšlenku, že její materiály z archivu zmizely božským zásahem, který dohodli její předci. S posledními slovy románu pak radostně vykročí do nového života: „Udělalí pro mě, co mohli. Dál už je to jenom na mně.“

Četl jsem, že *Slepá mapa* je mimořádná událost, která pohne českou literaturou. Pochybuji o tom. Může ovšem oslovit nemálo čtenářů a zejména čtenářek, kteří a které se rádi oddávají toku víceméně reálných příběhů, aniž by od literárního díla čekali cokoli hlubšího.

Pavel Janoušek